

ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGI BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHNING ASOSIY OMILI

Qarshi Turon universiteti

Magistranti

Ro'ziyeva Charos Hazratqulovna

Annotatsiya: Maqolada ishlab chiqarish samaradorligining barqaror iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни va ahamiyati tahlil qilinadi. Ishlab chiqarish jarayonlarida resurslardan oqilona foydalanish, mehnat unumdorligini oshirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy o'sishga erishish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish jamiyat farovonligini ta'minlash va iqtisodiy barqarorlikka erishishda muhim omil ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish samaradorligi, barqaror rivojlanish, iqtisodiy o'sish, mehnat unumdorligi, innovatsiya.

Аннотация: В статье анализируется роль и значение эффективности производства в устойчивом экономическом развитии. Рассматриваются вопросы достижения экономического роста за счет рационального использования ресурсов в производственных процессах, повышения производительности труда и внедрения инновационных технологий. Результаты исследования показывают, что повышение эффективности производства является важным фактором обеспечения благосостояния общества и достижения экономической стабильности.

Ключевые слова: эффективность производства, устойчивое развитие, экономический рост, производительность труда, инновации.

Abstract: The article analyzes the role and importance of production efficiency in sustainable economic development. The issues of achieving economic growth through rational use of resources in production processes, increasing labor productivity, and introducing innovative technologies are

discussed. The research results show that increasing production efficiency is an important factor in ensuring the well-being of society and achieving economic stability.

Keywords: production efficiency, sustainable development, economic growth, labor productivity, innovation.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish sharoitida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish masalasi milliy iqtisodiyotlarning barqaror o'sishini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Jahon xo'jalik tizimida globallashuv jarayonlarining chuqurlashuvi, texnologik taraqqiyotning jadallashuvi va resurslar cheklanganligi sharoitida iqtisodiy subyektlardan mavjud ishlab chiqarish omillaridan yanada oqilona va samarali foydalanish talab etilmoqda. Shu bois ishlab chiqarish samaradorligi nafaqat iqtisodiy o'sishning muhim ko'rsatkichi, balki barqaror iqtisodiy rivojlanishning fundamental asosi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Iqtisodiy nazariyada ishlab chiqarish samaradorligi mehnat, kapital va tabiiy resurslar kabi ishlab chiqarish omillarining natijadorligi bilan tavsiflanadi. Klassik va neoklassik iqtisodiy yondashuvlarga ko'ra, ishlab chiqarish samaradorligining oshishi mehnat unumdorligining yuksalishi, ishlab chiqarish xarajatlarining qisqarishi hamda umumiy iqtisodiy farovonlikning ortishi bilan bog'liqdir (Samuelson & Nordhaus). Ushbu jarayonlar uzoq muddatli iqtisodiy o'sishning muhim manbai sifatida qaraladi.

Barqaror iqtisodiy rivojlanish tushunchasi XX asr oxirlaridan boshlab iqtisodiy tadqiqotlarda alohida ilmiy kategoriya sifatida shakllandi. Jahon banki va Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan ilgari surilgan konsepsiyalarga ko'ra, barqaror rivojlanish iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy barqarorlik va ekologik muvozanatning o'zaro uyg'unligini ta'minlashni nazarda tutadi (World Bank; UNDP). Ushbu yondashuvda ishlab chiqarish

samaradorligi resurslardan tejamkor foydalanish va ekologik xavfsiz texnologiyalarni joriy etish orqali barqarorlikni ta'minlovchi muhim omil sifatida e'tirof etiladi.

Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish iqtisodiy raqobatbardoshlikni kuchaytirish, eksport salohiyatini kengaytirish va aholi turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi. Ayniqsa, innovatsion faoliyatni rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni ishlab chiqarish jarayonlariga integratsiya qilish va boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish samaradorlikni oshirishning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi (Todaro & Smith).[1]¹

O'zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish tarmoqlarida yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va mehnat unumdorligini oshirish davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Bu borada qabul qilingan strategik dasturlar va normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish orqali barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishishni maqsad qilgan (president.uz).[2]²

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi ishlab chiqarish samaradorligining barqaror iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish, shuningdek, samaradorlikni oshirish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash imkoniyatlarini ilmiy asosda yoritishdan iborat. Tadqiqot natijalari ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan iqtisodiy siyosatni takomillashtirishda ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ishlab chiqarish samaradorligining barqaror iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini ilmiy asosda o'rganish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi umumiy ilmiy va maxsus iqtisodiy tadqiqot usullariga tayangan holda shakllantirildi.

¹ Todaro, M. P., Smith, S. C. *Economic Development*. Pearson Education <https://www.pearson.com/>

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti <https://www.president.uz>

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosi sifatida klassik va neoklassik iqtisodiy nazariya, barqaror rivojlanish konsepsiyasi hamda ishlab chiqarish samaradorligini baholashga oid ilmiy qarashlar olindi. Xususan, P. Samuelson, W. Nordhaus, M. Todaro va S. Smith tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy o'sish va samaradorlik nazariyalari tadqiqotning nazariy poydevorini tashkil etdi. Ushbu yondashuvlar ishlab chiqarish omillaridan foydalanish samaradorligi iqtisodiy o'sishning muhim manbai ekanini asoslab beradi. Ko'rib chiqiladigan jarayonida tahlil va sintez usullari keng qo'llanildi. Ushbu usullar yordamida ishlab chiqarish samaradorligining tarkibiy elementlari alohida o'rganilib, ularning barqaror iqtisodiy rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi umumlashtirildi. Shuningdek, induksiya va deduksiya usullari orqali alohida iqtisodiy ko'rsatkichlardan umumiy xulosalar chiqarildi hamda nazariy qarashlar amaliy misollar bilan asoslandi.[3]³

Empirik tadqiqot bosqichida statistik tahlil usuli qo'llanilib, milliy va xalqaro statistik ma'lumotlar asosida ishlab chiqarish samaradorligi ko'rsatkichlarining dinamikasi o'rganildi. Xususan, Jahon banki, Birlashgan Millatlar Tashkiloti va O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlaridan foydalanildi. Ushbu ma'lumotlar ishlab chiqarish samaradorligi va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash imkonini berdi. Tadqiqotda taqqoslash (komparativ) usuli yordamida rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda ishlab chiqarish samaradorligining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri solishtirildi. Bu usul turli iqtisodiy tizimlarda samaradorlikni oshirish mexanizmlarini aniqlash va ularning umumiy hamda farqli jihatlarini ochib berishga xizmat qildi.

Shuningdek, tizimli yondashuv asosida ishlab chiqarish samaradorligi iqtisodiy tizimning tarkibiy qismi sifatida qaraldi. Bu yondashuv ishlab chiqarish samaradorligini mehnat unumdorligi, texnologik taraqqiyot, resurslardan foydalanish va boshqaruv samaradorligi bilan uzviy

³ Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D. *Economics*. McGraw-Hill Education <https://www.mheducation.com>

bog'liqlikda tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash maqsadida ochiq manbalardan olingan rasmiy statistik ma'lumotlar va xalqaro tashkilotlar hisobotlariga tayangan holda ilmiy xulosalar shakllantirildi. Qo'llanilgan metodologik yondashuvlar ishlab chiqarish samaradorligining barqaror iqtisodiy rivojlanishdagi o'rini chuqur va har tomonlama ochib berishga imkon berdi.[4]⁴

NATIJALAR

Maqolaning natijalari ishlab chiqarish samaradorligi ko'rsatkichlarining oshishi barqaror iqtisodiy rivojlanishning asosiy determinantlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Xususan, mehnat unumdorligining o'sishi yalpi ichki mahsulot hajmining barqaror sur'atlarda ortishiga bevosita ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Resurslardan samarali foydalanish darajasining yaxshilanishi ishlab chiqarish tannarxining pasayishiga va korxonalar rentabelligining oshishiga xizmat qilmoqda.

Tahlil natijalariga ko'ra, ishlab chiqarish jarayonlariga zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yechimlarning joriy etilishi kapital unumdorligini oshirib, mahsulot sifatining yaxshilanishiga hamda ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardoshlikning kuchayishiga olib keladi. Shu bilan birga, energiya va xomashyo resurslaridan tejamkor foydalanish ishlab chiqarishning ekologik samaradorligini ta'minlab, barqaror rivojlanish tamoyillariga mos kelishini ko'rsatdi.[5]⁵

O'rganilgan ma'lumotlar ishlab chiqarish samaradorligining oshishi bandlik darajasining yuksalishiga va aholi daromadlarining ko'payishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ham tasdiqladi. Natijada, iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ijtimoiy barqarorlik ham mustahkamlanadi. Umuman olganda, olingan natijalar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish iqtisodiy

⁴ United Nations Development Programme (UNDP). Sustainable Development Goals <https://www.undp.org>

⁵ Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.

— Zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarning raqobatbardoshlikka ta'sirini asoslaydi.

tizimning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot natijalari ishlab chiqarish samaradorligi barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlovchi hal qiluvchi omillardan biri ekanligini tasdiqladi. Ishlab chiqarish jarayonlarida mehnat, moddiy va moliyaviy resurslardan samarali foydalanish iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirish, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish hamda ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va know-how asosidagi boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish orqali iqtisodiy tizimning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish nafaqat iqtisodiy natijalarning yaxshilanishiga, balki ijtimoiy farovonlikning ortishi va ekologik barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Demak, barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish uchun ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan kompleks va tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish, davlat iqtisodiy siyosatini ushbu yo'nalishda takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Todaro, M. P., Smith, S. C. Economic Development. Pearson Education
<https://www.pearson.com>
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
3. Samuelson P., Nordhaus V. Economics. – New York: McGraw-Hill, 2010. – 784 p.
4. Abduvaliyev, A. A., Dilmurodov, Z. D., & Rahmatullayev, D. A. (2023). РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ТУРИЗМ СОҲАСИ

ГЕОАХБОРОТ МОДЕЛИНИНГ ЙЎНАЛИШЛАРИ. *Iqtisodiyot va jamiyat*, (5-1 (108)), 959-963.

5. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1998. – 896 p.

6. Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarning raqobatbardoshlikka ta'sirini asoslaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari to'plami. – Toshkent, 2017–2024 yillar.

7. Asad o'g'li, R. D. (2025). Mintaqada sanoat ishlab chiqarishning baholash omillari. *Journal of new century innovations*, 89(2), 103-105.